

A DOZEN
DAZZLING TALES BY
THE SUPERSTAR OF SCIENCE FICTION

ISAAC ASIMOV

THE BICENTENNIAL MAN

FAWCETT CREST

2-4110-6•$1.95

Odată cu Omul Bicentenar intrăm în domeniul povestirilor cu roboţi, povestiri pe care Asimov le-a adus pe adevărate culmi de realizare artistică şi ştiinţifică.

De fapt, povestiri şi legende despre oameni din metal, sau despre diverse soiuri de automate au însoţit întreaga istorie scrisă a omenirii. Talos, omul de metal care păzea insula Creta pe vremea regelui Minos, frumoasele ajutoare din aur construite de zeul fierar Hephaistos, Golem-ul legendelor evreieşti, păpuşa mecanică din povestirile lui Hoffmann, celebrul monstru construit de Frankenstein – imaginat de Mary Shelley... Şi exemplele vor deveni din ce în ce mai numeroase pe măsură ce revoluţia industrială promitea (şi se ţinea de cuvânt) noi şi noi miracole tehnice şi tehnologice. Dar toţi aceşti, să le spunem, proto-roboţi, slujeau mai degrabă ca elemente de decor sau erau simple amuzamente. Nimeni nu se gândise să-i pună la treabă, să-i transforme într-o forţă de producţie la dispoziţia întregii omeniri. Problema avea să fie rezolvată, însă, de scriitorii de anticipaţii ştiinţifice cu atâta fervoare şi pasiune încât povestirile cu şi despre roboţi au devenit, alături de călătoriile spaţiale şi monştrii extratereştri, un adevărat simbol al science-fiction-ului.

Termenul de robot a fost introdus abia în 1923 de scriitorul şi filozoful ceh Karel Capek în celebra sa parabolă R.U.K. (în limba cehă cuvântul robota înseamnă muncă forţată). Deşi în piesa lui Capek termenul defineşte, de fapt, un android (adică o fiinţă artificială construită din structuri organice), treptat el suferă o mutaţie a înţelesului,

devenind o creaţie artificială metalică mai mult sau mai puţin asemănătoare omului.

Dotaţi cu creiere artificiale, de regulă dispozitive electronice (pozitronice, în povestirile lui Asimov) roboţii sunt, în general, destinaţi să-i servească pe oameni şi să se supună ordinelor lor. Uneori, însă, ordinele acestora sunt imprecise, creierele lor suferă anumite dereglări, încep să gândească pe cont propriu, suferă un anumit grad de conştientizare şi de aici drama a numeroase povestiri cu roboţi.

Asimov va pune ordine în ordinele date roboţilor, prin celebrele sale Legi şi va deveni astfel părintele roboticii (termenul este creaţia sa şi a intrat deja în terminologia practică).

Şi pentru că aceste Legi sunt atât de celebre şi pentru că adesea ele au fost folosite, implicit sau explicit, şi în povestirile cu roboţi ale altor scriitori, am preferat să vi le prezentăm şi noi în inspirata versiune din volumul Eu, robotul (Editura Tineretului, 1967), versiune sub care au intrat deja în conştiinţa cititorilor noştri.

Legile fundamentale ale roboţilor:

1. Robotul n-are voie să pricinuiască vreun rău omului sau să îngăduie, prin neintervenţie să i se întâmple ceva unei fiinţe umane.
2. Robotul trebuie să asculte poruncile omului, dar numai atunci când ele nu contrazic Legea 1.
3. Robotul trebuie să-şi apere existenţa, dar numai atunci când grija de sine nu contrazice Legea 1 sau Legea 2.

(Manualul de robotică, ediţia 56 – anul 2058)

***

1

Andrew Martin spuse mulţumesc şi se aşeză pe locul ce i se oferise. Era la capătul puterilor, deşi nu arăta.

De fapt, nu arăta în nici un fel şi, dacă exceptăm tristeţea ce i se citea în ochi, figura lui exprima o anume bonomie. Părul său era moale, castaniu, aproape blond şi în lipsa pilozităţii faciale, părea proaspăt şi îngrijit bărbierit. Îmbrăcămintea, evident demodată, era corectă; predominau culorile catifelate de roşu-purpuriu.

În faţa lui, şi în spatele biroului, stătea chirurgul. Legitimaţia de pe birou includea o serie de litere şi cifre semnificative, dar Andrew nu le dădu nici o importanţă, îi era de ajuns să-l numească: Doctorul.

— Când poate fi făcută operaţia, Doctore? întrebă el.

Blând, cu acea notă de respect caracteristic pe care un robot o foloseşte întotdeauna în raport cu fiinţele umane, chirurgul spuse:

— Nu sunt sigur că am înţeles, Domnule: cui, sau asupra cui trebuie să fac o asemenea operaţie?

O privire de respect intransigent s-ar fi putut vedea pe figura chirurgului, dacă un robot de acest fel, din oţel inoxidabil, bronzat, ar fi putut avea o astfel de expresie – sau orice expresie, în general.

Andrew Martin studia mâna dreapta a robotului, acea mână-bisturiu, aşa cum se odihnea acum, nemişcată, pe birou. Degetele erau lungi şi prelucrate din metal în mod artistic, arătând curbe atât de graţioase şi corecte încât, pentru o clipă, îţi puteai imagina ca bisturiul se contopeşte cu ele. În munca sa nu încăpeau ezitările, poticnelile, tremurăturile sau greşeala. Şi această încredere în sine venea odată cu specializarea, o specializare atât de puternic dorită de umanitate încât puţini roboţi mai erau

acum entităţi independente cerebral. Deşi chirurg, acest independent cerebral era în schimb atât de limitat în specializarea lui încât nu-l recunoscuse pe Martin, şi probabil nici nu auzise vreodată de el.

— Te-ai gândit vreodată că ţi-ar fi plăcut să fii om? întrebă Andrew.

Chirurgul ezită pentru o clipă; întrebarea nu-şi găsea loc nicăieri în reţeaua creierului său pozitronic.

— Dar eu sunt un robot, Domnule.

— Nu ţi-ar fi părut mai bine să fi fost om?

— Ar fi fost mai bine Domnule, să fiu un chirurg mai bun. Ca om nu puteam să fiu. Ca robot, da. Îmi place să fiu robot, dar mi-ar fi plăcut să fiu şi mai specializat decât sunt.

— Nu te deranjează că eu pot să-ţi dau ordine? Că te pot face să te ridici în picioare, să stai jos, să te mişti la stânga, la dreapta, numai spunându-ţi să faci aceste lucruri?

— Este plăcerea mea să vă fac pe plac, Domnule. Dacă ordinele Dumneavoastră ar interfera în vreun fel cu programul meu relativ la atitudinea faţă de Dumneavoastră sau altă fiinţă umană, nu le-aş da ascultare. Prima Lege, privind sarcina mea în privinţa siguranţei omului, ar prevala asupra Legii a Doua, care se referă la obedienţă. Astfel, supunerea este plăcerea mea. În fine, asupra cui trebuie să efectuez operaţia?

— Asupra mea.

— Bine, dar acest lucru este imposibil. Este o operaţie evident dăunătoare.

— N-are importanţă, spuse Andrew calm.

— Dar eu nu pot face rău, răspunse chirurgul.

— Unei fiinţe umane nu, zise Andrew, însă şi eu sunt tot robot.

2

Andrew semăna mult mai mult cu un robot atunci când fusese fabricat. Semăna atunci oricărui robot – funcţional şi bine lustruit.

Se simţea bine în căminul în care fusese adus în acele zile când roboţii în gospodărie, sau chiar în lume, erau o raritate. Trăiau patru oameni în acea casă. Domnul, Doamna, Domnişoara şi Micuţa Domnişoară. Desigur, le ştia numele, dar nu le utiliza niciodată. Domnul era Gerald Martin.

Numărul său de serie era NRD... Cifrele le uitase până la urmă. Asta se întâmplase, desigur, cu multă vreme în urmă, dar dacă ar fi dorit să le ţină minte, nu le-ar fi uitat. Nu dorise însă să şi le amintească.

Pentru că nu putea folosi încă literele, Micuţa Domnişoară a fost prima care l-a numit Andrew, iar ceilalţi s-au luat după ea.

Micuţa Domnişoară... Trăise nouăzeci de ani; acum era moartă de mult. Încercase odată să-i spună Doamnă, dar ea nu-i permisese. Aşa că o numise Micuţa Domnişoară, până în ultima ei zi.

Se intenţionase ca Andrew să îndeplinească funcţiile unui valet, ale unui intendent sau chiar ale unei cameriste. Era vremea experimentelor – pentru el, ca şi pentru toţi roboţii de pretutindeni – cu excepţia celor din fabrici şi laboratoare.

Familia Martin se arătase mulţumită şi adesea, pentru că Domnişoara şi Micuţa Domnişoară doreau să se joace cu el, nu era lăsat să-şi vadă de îndatoririle sale decât jumătate din timp. Domnişoara fusese aceea care înţelesese prima cum trebuie procedat.

— Noi îţi poruncim să te joci cu noi şi trebuie să te supui ordinului.

— Îmi pare rău, Domnişoară, dar un ordin anterior al Domnului are întâietate.

— Tata a spus numai, a continuat ea, că spera ca tu să faci curat. Asta nu prea sună a ordin. În schimb, eu îţi poruncesc.

Desigur, Domnul nu se supărase. Era tandru cu fetele lui, chiar mai mult decât Doamna, iar Andrew, la rândul său, se ataşase mult de ele. S-ar fi putut spune că, într-un fel, fetele au făcut să apară la el ceea ce la oameni se numea dragoste. Andrew se gândea că este dragoste pentru că nu cunoştea alt cuvânt care să exprime ceea ce simţea el.

Pentru Micuţa Domnişoară sculptase Andrew un pandantiv din lemn. Ea i-l comandase. Şi asta pentru că, se pare, Domnişoara primise de ziua ei tot un pandantiv, gravat din fildeş – ceea ce o necăjise pe sora ei mai mică. Ea nu avea decât o bucăţică de lemn, pe care i-o dăduse lui Andrew, împreună cu un cuţitaş de bucătărie.

Andrew îl lucrase, i-l dăduse repede, şi Micuţa Domnişoară spusese:

— E tare drăguţ, Andrew. Am să-l arăt şi lui tăticu.

Domnului nu-i venea să-şi creadă ochilor.

— De fapt de unde-l ai, Mandy? Aşa o chema el pe Micuţa Domnişoară. Iar când aceasta îl asigură că nu minte, Domnul se întoarse spre Andrew.

— L-ai făcut tu, Andrew?

— Da, Domnule.

— Şi concepţia e tot a ta?

— Da, Domnule.

— De unde ai copiat modelul?

— E o reprezentare geometrică, Domnule, care se potriveşte cu reţeaua de fibre a lemnului.

A doua zi Domnul îi aduse o altă bucată de lemn, una mai mare şi un cuţit vibroelectric

— Fă ceva din asta, Andrew. Orice doreşti tu. Şi Andrew a lucrat sub supravegherea Domnului, care a privit apoi îndelung rezultatul. De atunci Andrew n-a mai servit la masă. În schimb i s-a ordonat să citească lucrări despre proiectarea mobilei şi astfel a învăţat să facă birouri şi alte obiecte de mobilier.

— Îţi reuşesc lucruri uluitoare, Andrew, i-a spus, după un timp, Domnul.

— Îmi face plăcere să le lucrez, admise Andrew.

— Plăcere?

— Vreau să spun că îmi uşurează cumva fluxul prin circuitele creierului. V-am auzit folosind cuvântul „plăcere”, şi felul în care îl folosiţi se potriveşte felului în care simt. Îmi face plăcere să le fac, Domnule.

3

Gerald Martin l-a dus pe Andrew la filiala regională a Corporaţiei Roboţii Americani şi Oamenii Mecanici. Ca membru în Legislatura Regională nu întâmpinase nici o greutate în a obţine o întrevedere cu robopsihologul şef. De fapt, numai datorită acestei funcţii avusese dreptul să posede roboţi, în acele zile de început, când aceştia nu erau prea numeroşi.

Pe atunci, Andrew nu înţelegea mai nimic din toate acestea. Peste ani, însă, pentru că învăţase mai mult, revedea acele scene de început în adevărata lor lumină.

Robopsihologul Merton Mansky ascultase cu nelinişte crescândă şi se stăpânea cu greu să nu bată darabana pe birou. Avea trăsături obosite, riduri, şi arăta mai bătrân decât era în realitate.

— Robotica nu este o ştiinţă exactă, domnule Martin. Nu vă pot explica în amănunt, dar matematica ce guvernează reţeaua pozitronică a creierului este mult prea complicată pentru a nu permite decât soluţii aproximative. Evident, de vreme ce construim totul în jurul celor Trei Legi, acestea nu pot fi încălcate. Desigur, vă putem înlocui robotul…

— Nicidecum, spuse Domnul. Nu se pune problema unui defect – pentru că îşi îndeplineşte perfect sarcinile cu care a fost programat. Eu vreau doar să vă atrag atenţia că el sculptează lemnul în forme minunate, niciodată aceleaşi. Produce opere de artă.

Mansky părea complet derutat.

— Ciudat. Desigur, acum încercăm şi noi reţele pozitronice generalizate. Dar credeţi cu adevărat că este creativ?

— Priviţi şi dumneavoastră. Domnul îi înmână o mică sferă din lemn pe care era o scenă de joacă în care băieţii şi

fetele, deşi perfect proporţionaţi, erau prea mici pentru a se distinge, dar se contopeau atât de natural cu fibrele, încât scena părea a fi gravată.

Mansky nu-şi credea ochilor.

— A făcut el asta? – (îi restitui sfera clătinând capul a neîncredere.) E un joc al hazardului... Probabil are ceva la reţeaua pozitronică.

— Mai puteţi fabrica unul la fel?

— Probabil nu. Până acum nu ni s-a mai semnalat aşa ceva.

— Grozav. Nu mă deranjează deloc că Andrew este unic.

— Mie însă mi-e teamă că specialiştii Companiei vă vor cere înapoi robotul, pentru studiu.

— Asta în nici un caz! răspunse imediat Domnul, cu o bruscă asprime în glas. Uitaţi tot ce v-am spus! Se întoarse apoi spre Andrew.

— Să mergem acasă.

— Cum doriţi, Domnule, răspunse Andrew.

4

Domnişoara avea, de acum, întâlniri cu băieţii şi nu prea stătea pe acasă, în schimb, Micuţa Domnişoară, nu aşa micuţă ca odinioară, umplea întreg orizontul lui Andrew. Ea nu uitase niciodată că prima bucăţică de lemn, pentru ea o sculptase. O ţinea acum în jurul gâtului, agăţată de un lănţişor de argint.

Şi ea a fost prima care a obiectat la obiceiul Domnului de a oferi lucrurile lui Andrew.

— Zău, tăticule, dacă cineva îşi doreşte ceva cu adevărat, să-l punem să plătească. Merită.

— Nu fi lacomă, Mandy, nu-i frumos.

— Dar nu pentru noi, tăticule. Pentru artist. Andrew nu mai auzise cuvântul înainte şi, când avu un moment liber, îl căută în dicţionar.

Au făcut, apoi, o nouă călătorie, de data aceasta la avocatul Domnului.

— Ce părere ai de toate acestea, John? l-a întrebat Domnul.

Avocatul era John Feingold. Avea părul alb, o burtă mare şi lentile de contact ale căror margini sclipeau verde-strălucitor. Se uită la plăcuţa pe care Domnul o adusese cu el şi spuse:

— E minunată! Dar zvonurile au ajuns deja la mine. Nu e sculptată de robotul tău? Acesta pe care l-ai adus cu tine?...

— Ba da, Andrew le face. Nu-i aşa Andrew?

— Da, Domnule.

— Cât ai plăti tu pe asta, John? l-a întrebat Domnul.

— N-aş putea spune, nu colecţionez asemenea lucruri.

— Închipuie-ţi că pe asta micuţă mi s-au oferit două sute cinci zeci de dolari. Andrew a făcut scaune care s-au vândut

cu cinci sute de dolari. Sunt în bancă acum două sute de mii de dolari obţinuţi din produsele făcute de el.

— Slavă Cerului, te face bogat, Gerald.

— Numai pe jumătate bogat, precizase Domnul. Pentru că jumătate din ei sunt pe numele lui Andrew Martin.

— Robotul?

— Exact, şi vreau să ştiu dacă este legal.

— Legal...? – Scaunul lui Feingold scârţâi prelung atunci când se lăsă pe spate. – Nu există niciun precedent, Gerald. Cum ar putea robotul tău semna actele necesare?

— Cu numele său. Mai trebuie să facă şi altceva?

— Mde. – Feingold ridică ochii spre tavan, apoi spuse: Ei bine, vom înfiinţa un trust care să acţioneze în numele său şi care va fi ca un tampon între el şi lumea ostilă. Pe de altă parte, sfatul meu este să nu întreprinzi nimic... De vreme ce nimeni nu te-a oprit până acum. Daca cineva are obiecţii, lasă-l să acţioneze prin lege.

— Şi ai să preiei cazul, dacă lucrurile se complică?

— Dacă sunt plătit, desigur.

— Cât?

— Cam atât, spuse Feingold şi indică plăcuţa de lemn.

— Cinstit, acceptă Domnul.

Chicotind, Feingold se întoarse spre robot.

— Andrew, eşti fericit că ai bani?

— Da, Domnule.

— Şi ce ai de gând să faci cu ei?

— Să cumpăr, Domnule, lucruri pe care, oricum, Domnul ar trebui să le cumpere. Ar economisi cheltuiala, Domnule.

5

Şi asemenea ocazii se iviră. Reparaţiile erau scumpe, iar reviziile şi mai şi. Cu trecerea anilor se produceau noi modele de roboţi şi Domnul avu grijă să-i procure orice nouă adaptare, astfel încât Andrew ajunsese, până la urmă, un model de reuşită metalică – pe propria sa cheltuială, exact aşa cum îşi dorise.

Numai reţeaua creierului său pozitronic rămăsese neatinsă, deoarece Domnul insistase în acest sens.

— Noile modele nu sunt atât de reuşite ca tine, Andrew, spuse el. Noii roboţi sunt fără valoare. Compania a învăţat să producă reţele pozitronice mult mai precis, mai aproape de proiecte. Noii roboţi n-o iau „razna”. Ei fac numai ceea ce au fost proiectaţi să facă. Dar eu te prefer aşa cum eşti.

— Mulţumesc, Domnule.

— Şi nu uita că totul se datorează înzestrării tale. Sunt sigur că de când te-a văzut Mansky a oprit dezvoltarea reţelelor pozitronice generalizate. Nu-i place imprevizibilul. Ştii de câte ori te-a cerut, de atunci, ca să facă cercetări pe tine? De nouă ori. Nu i-am dat, evident, satisfacţie niciodată, iar acum, că a ieşit la pensie, probabil că o să fim mai liniştiţi.

Părul domnului începuse să se rărească şi să încărunţească, faţa i se ridase. În schimb, Andrew arăta chiar mai bine decât în ziua când intrase prima oară în familia lor. Doamna aderase la un cerc artistic undeva prin Europa, iar Domnişoara devenise poetă în New York. Ele îi scriau uneori, deşi nu prea des. Micuţa Domnişoară se măritase şi locuia acum prin apropiere. Spunea că nu vrea să-l părăsească pe Andrew. Iar când copilul ei, Micul Domn, se născuse, îi permisese lui Andrew să-l hrănească cu biberonul.

Odată cu naşterea nepoţelului, Andrew a înţeles că Domnul era bucuros că are, în sfârşit, un moştenitor. Aşa că, acum, a îndrăznit să-şi formuleze cererea.

— Domnule, aş vrea să vă mulţumesc pentru că m-aţi lăsat să cheltuiesc banii aşa cum am vrut.

— Erau banii tăi, Andrew.

— Numai pentru că aşa aţi vrut Dumneavoastră, Domnule. Nu cred că legea v-ar fi împiedicat să-i păstraţi pe toţi.

— Legea nu mă poate convinge să fac un rău, Andrew.

— În ciuda tuturor cheltuielilor, Domnule, şi în ciuda impozitelor, mai am aproape şase sute de mii de dolari.

— Ştiu, Andrew.

— Aş vrea să vi-i dau Dumneavoastră.

— Dar n-am să-i primesc, Andrew.

— În schimbul a ceva ce-mi puteţi da.

— Da? Ce anume, Andrew?

— Libertatea, Domnule.

— Ce...?!

— Aş vrea să-mi cumpăr libertatea, Domnule.

6

N-a fost deloc uşor. Domnul se îmbujorase şi exclamase „Pentru Dumnezeu!”. Apoi îi întorsese spatele şi se îndepărtase enervat.

În cele din urmă, provocatoare şi severă, tot Micuţa Domnişoară îl convinsese, şi asta de faţă cu Andrew. De altfel, nimeni nu ezitase să vorbească vreodată în faţa lui Andrew, indiferent daca cele spuse îl interesau sau nu. Era doar un robot.

— Tată, de ce o iei ca pe un afront personal? El va rămâne cu noi. Ne va rămâne credincios. Nu poate face altfel, e construit aşa. Tot ce doreşte este numai un aranjament verbal. Vrea doar să fie numit liber. Este lucrul acesta atât de teribil? Nu şi-a câştigat şi el dreptul să aibă această şansă? Şi slavă cerului, noi doi discutam despre asta de ani de zile.

— Discutaţi de ani de zile?

— Întocmai, şi de fiecare dată tot amâna să-ţi spună de teamă că ai putea să te superi. Eu l-am convins, acum, să-ţi spună şi ţie.

— Dar el nici nu ştie ce înseamnă libertatea. E doar un robot.

— Tată, nu-l cunoşti. A citit toată biblioteca. Nu ştiu ce gândeşte, aşa cum de fapt nu ştiu ce gândeşti nici tu. Dar când îi vorbeşti, ai să vezi că reacţionează la diferite concepte, ca mine sau ca tine. Ce altceva contează? Dacă reacţiile cuiva seamănă cu ale tale, ce-ai mai vrea în plus?

— Legea nu va adopta această atitudine, a spus Domnul încruntat. Fii atent, – şi se întoarse spre Andrew adresându-i-se pe un ton voit afectat, – nu pot să te eliberez decât dacă este legal. Iar dacă aducem problema în justiţie, nu numai că n-o să-ţi câştigi libertatea, dar vor lua cunoştinţă

oficială de banii tăi. Îţi vor spune că un robot n-are dreptul să aibă bani. Merită să-ţi pierzi banii pentru această mascaradă?

— Libertatea nu are preţ, Domnule, îi răspunsese Andrew. Chiar şi numai şansa vagă a libertăţii valorează cât toţi banii.

7

Se părea ca şi justiţia împărtăşea părerea că libertatea n-are preţ. De aceea şi înclina spre ideea că, pentru nici un preţ, oricât ar fi el de mare, un robot nu-şi poate cumpăra libertatea.

De fapt, pledoaria procurorului regional, care-i reprezenta pe cei ce intentaseră acţiunea pentru a se opune eliberării roboţilor, suna astfel: „Cuvântul libertate nu are înţeles când se aplică unui robot. Numai o fiinţă omenească poate fi liberă”. Şi repetase acest lucru de mai multe ori, rar, subliniindu-şi ritmic vorbele cu mâna, ori de câte ori i se părea că a găsit un moment prielnic.

Micuţa Domnişoară ceruse permisiunea să vorbească în numele lui Andrew.

A fost strigată pe numele ei întreg, pe care Andrew nu-l mai auzise până atunci.

— Martorul Amanda Laura Martin Charney să vină la bară!

— Mulţumesc, Excelenţă. Nu sunt avocat şi deci nu cunosc arta pledoariei, sper, însă, că veţi acorda mai multă importanţă înţelesului şi veţi trece cu vederea cuvintele care-l exprimă. Să stabilim mai întâi ce înseamnă a fi liber în cazul lui Andrew. Pentru că, într-un anume fel, el este liber. Cred că, de aproape douăzeci de ani, nimeni din familia Martin nu i-a mai dat vreun ordin cu care, simţeam noi, Andrew n-ar fi fost de acord. Dacă dorim, însă, noi putem să-i dăm orice ordin, formulat oricât de aspru, pentru că el este o maşină care ne aparţine. De ce am face-o, de vreme ce ne-a servit credincios atât de mult timp, şi a câştigat atât de mulţi bani pentru noi? Nu ne mai datorează nimic. Datoria este acum de partea noastră. Chiar dacă am fi opriţi din punct de vedere legal să-l supunem pe Andrew

unei servituţi involuntare, el ne va servi, totuşi, voluntar. Oferirea libertăţii se reduce, deci, până la urmă, la un simplu joc de cuvinte, dar care înseamnă foarte mult pentru el. Lui îi va oferi totul, iar pe noi nu ne va costa nimic.

— Vă înţeleg, doamnă Charney. Adevărul este, însă, că nu avem o lege care să interzică aşa ceva şi nici un caz precedent. Există totuşi aserţiunea nescrisă că numai un om se poate bucura de libertate. Nu pot face eu acum legi noi, fără nici o şansă în faţa Curţii Superioare, dar nici nu pot acţiona împotriva acestei aserţiuni. Să ne adresăm robotului: Andrew !

— Da, Excelenţă.

Era pentru prima oară când Andrew vorbea într-o curte de tribunal şi judecătorul rămase surprins, pentru o clipă, de timbrul omenesc al vocii lui.

— De ce vrei să fii liber, Andrew? În ce fel simţi tu acest lucru?

— Dumneavoastră aţi vrea să fiţi sclav, Excelenţă? răspunse Andrew printr-o întrebare.

— Dar nu eşti sclav, Andrew. Eşti un robot perfect – un geniu ai roboţilor – după câte înţeleg, capabil de o exprimare artistică nemaiîntâlnită. Ce-ai vrea să faci mai mult, dacă-ai fi liber?

— Poate nu mai mult decât acum, Excelenţă, dar cu mai multă plăcere. S-a spus în această curte că numai o fiinţa umană poate fi liberă. Eu cred că numai cine doreşte libertatea poate fi liber. Iar eu doresc libertatea I

Probabil la acest răspuns a făcut aluzie şi judecătorul, pentru că fraza principală din hotărârea sa a fost: „Nu avem dreptul să interzicem libertatea oricărui obiect cu o minte suficient de avansată, încât să înţeleagă conceptul şi să dorească acest lucru”.

În cele din urmă cazul a ajuns în faţa Curţii Mondiale.

8

Domnul rămăsese supărat şi timbrul aspru al vocii lui îl făcea pe Andrew să se simtă furnicat de scurtcircuite.

— Nu-ţi vreau banii tăi afurisiţi, Andrew. Am să-i iau pentru că altfel nu te-ai simţi liber. De acum înainte poţi să-ţi alegi ce îndeletnicire vrei şi s-o faci cum îţi place. N-am să-ţi mai dau nici un ordin, cu excepţia acestuia: Fă cum vrei. Dar încă răspund pentru tine. Este o parte din hotărârea tribunalului. Sper că înţelegi acest lucru.

Micuţa Domnişoară l-a întrerupt.

— Nu fii irascibil, tată. Responsabilitatea nu e prea mare. Ştii şi tu că, de fapt, nu trebuie să faci nimic. Cele Trei Legi îşi fac încă datoria.

— Atunci cum este el liber?

— Nu sunt şi fiinţele umane limitate de legile lor, Domnule? replică Andrew.

— N-am de gând să mă cert...

Domnul părăsise încăperea şi Andrew nu-l mai revăzu decât rareori după aceea. În schimb, Micuţa Domnişoară venea să-l viziteze adesea în căsuţa pe care şi-o făcuse singur. N-avea, desigur, bucătărie şi nici instalaţii sanitare. Numai două camere; una era bibliotecă, iar cealaltă o combinaţie de cameră de lucru şi depozit. Andrew accepta numeroase comisioane şi acum, ca robot liber, lucra mai mult decât înainte. Achitase în întregime costul căsuţei şi primise actele de proprietate.

Într-o zi, Micuţul Domn – nu, „George”! îi spunea deja pe nume – a venit la ei. (Micuţul Domn insistase asupra acestui amănunt după decizia curţii. „Un robot liber nu mai trebuie să-mi spună «Micuţul Domn»”, spusese George. „Eu îţi spun Andrew, deci trebuie ca şi tu să-mi spui George”.)

Preferinţa lui fusese exprimată ca un ordin, aşa că Andrew îl numea acum George – Micuţa Domnişoară, rămăsese, însă, Micuţa Domnişoară.

George venise singur să-i spună că Domnul era pe moarte. Micuţa Domnişoară era lângă patul său, dar Domnul vroia să-l vadă şi pe el. Deşi nu se mai putea mişca, se chinui să-şi ridice mâna.

— Andrew, spuse el încet, Andrew – nu mă ajuta George, sunt pe moarte, nu neputincios – Andrew, mă bucur că tu eşti liber. Ţineam mult să-ţi spun asta.

Andrew nu ştia ce să spună. Nu mai fusese niciodată lângă cineva pe moarte, deşi înţelegea că moartea este echivalentul uman al încetării funcţiunilor. Era, însă, o demontare involuntară şi ireversibilă, şi Andrew nu ştia ce să spună în asemenea circumstanţe. A rămas doar în picioare, absolut tăcut, absolut nemişcat.

După ce totul s-a sfârşit, Micuţa Domnişoară i-a spus:

— Poate că nu ţi s-a părut prietenos, mai ales în ultima vreme, Andrew, dar, cum ştii, era în vârsta, şi l-a durut faptul că ai vrut să fii liber.

Abia atunci Andrew găsi cuvintele.

— N-aş fi fost niciodată liber fără el, Micuţă Domnişoară.

9

Abia după moartea Domnului a început Andrew să poarte haine. Mai întâi şi-a pus o pereche de pantaloni pe care-i dăduse George.

George era acum căsătorit, ajunsese avocat şi intrase la firma lui Feingold. Bătrânul Feingold murise de mult, dar fiica lui îl moştenise şi, în cele din urmă, numele firmei a devenit Feingold şi Martin. Şi a rămas astfel chiar şi atunci când ea se retrăsese şi nici un alt Feingold nu-i mai luase locul. Pe vremea când Andrew începuse să poarte haine, numele lui Martin tocmai fusese adăugat la firmă.

George încercase să nu râdă când îl văzuse, pentru prima oară, pe Andrew luptându-se să-şi pună pantalonii. Dar pentru ochii lui Andrew, râsul era evident. George îi arătase atunci cum să manipuleze încărcătura statică pentru a-i permite să deschidă pantalonii, să-i învelească în jurul corpului, şi apoi să-i închidă. George demonstrase pe proprii săi pantaloni, dar Andrew era perfect conştient că-i mai trebuie timp până să poată imita acele mişcări.

— Dar de ce îţi pui pantaloni, Andrew? Corpul tău este perfect funcţional şi este păcat să-l acoperi – mai ales când nu e vorba de o protecţie termică, sau de pudoare. În plus, materialul nu se mulează prea bine pe o suprafaţă metalică.

Andrew se împotrivi.

— Dar corpurile omeneşti nu sunt la fel de perfect funcţionale, George? Şi totuşi le acoperiţi.

— Pentru căldură, curăţenie, pentru protecţie, estetică. Nici una nu ţi se aplică.

— Mă simt gol fără ele. Mă simt altfel, George.

— Altfel... dar, Andrew, acum sunt miliarde de roboţi pe Pământ. Numai în această regiune, potrivit ultimului recensământ, sunt aproape tot atâţia roboţi cât şi oameni.

— Ştiu, George. Sunt roboţii care fac toate treburile.

— Nici unul însă nu poartă haine.

— Dar nici unul nu este liber, George.

Treptat, Andrew şi-a îmbogăţit garderoba. Îl inhibau, însă, zâmbetul lui George şi privirile oamenilor care-i aduceau hainele comandate.

Putea fi el liber, dar era construit în el un program detaliat cu privire la comportamentul faţă de oameni şi îndrăznea să avanseze numai cu paşi mărunţi. Dezaprobarea deschisă, pe care o simţea pretutindeni în jur, îl intimida şi-l întorcea cu luni de zile înapoi. Nu toată lumea acceptase libertatea sa. Era incapabil să se simtă jignit, dar resimţea o anumită dificultate cu procesorul logic, atunci când se gândea la acest lucru. Evita să-şi pună haine – sau prea multe – când credea că Micuţa Domnişoară ar putea veni în vizită. Era bătrână acum şi adesea plecată în ţinuturi mai calde, dar când se întorcea, primul lucru pe care îl făcea era să-l viziteze.

Odată, pe când era plecată, George îi spusese resemnat:

— M-a convins, Andrew. Voi candida pentru următoarea legislatură. Ce naşte din pisică... cum obişnuieşte ea să-mi spună.

— Ce naşte... Andrew se oprise nesigur.

— Vreau să spun că eu, George, nepotul, voi fi ca şi Domnul, bunicul, care a fost şi el în legislatură.

— Aş fi fost bucuros, George, dacă Domnul ar fi... Se opri din nou pentru că nu voia să spună „în stare de funcţiune”. Expresia îi părea nepotrivită.

— În viaţă, completă George. Da, şi eu mă gândesc din când în când la bătrânul monstru...

Andrew s-a gândit mult la acea conversaţie. Îşi remarcase incapacitatea de exprimare atunci când vorbea

cu George. Într-un fel, limbajul se schimbase de când îi fusese imprimat lui vocabularul. Pe urmă, George vorbea în argou, limbaj pe care nici Domnul, nici Micuţa Domnişoară nu-l folosiseră. De ce oare trebuiseră să-l numească pe Domnul monstru când, cu siguranţă, cuvântul nu era deloc potrivit? Andrew nu se putea bizui nici măcar pe cărţile lui. Erau şi ele vechi şi mai toate erau despre dulgherie sau proiectarea mobilierului. În nici una nu era vorba despre limbaj, despre felul cum se exprimă oamenii.

În cele din urmă, consideră că trebuie să-şi caute singur cărţile potrivite şi, ca un robot liber ce era, simţea că nu mai trebuie să-i ceară permisiunea lui George. Putea să meargă în oraş şi să apeleze la o bibliotecă. A fost o decizie triumfală – şi îşi simţi clar potenţialul electric ridicat brusc, aşa că trebui să-şi anclanşeze în circuit o bobină de impedanţă. Îşi pusese un costum complet, inclusiv un pandantiv din lemn. Ar fi preferat plasticul strălucitor, dar George spusese că lemnul este mult mai potrivit, iar cedrul şlefuit era, în plus, considerabil mai valoros.

Făcuse mai puţin de o sută de paşi de acasă, când anumite rezistenţe îl determinară să se oprească. Elimină din circuit bobina de impedanţă dar, cum asta nu-l ajută prea mult, se întoarse acasă şi pe o bucată de hârtie, scrise clar: „Sunt plecat la bibliotecă”. Plasă apoi hârtia pe biroul său, la loc vizibil pentru toată lumea.

10

Andrew n-a ajuns niciodată la bibliotecă, Studiase harta, ştia itinerariul, dar nu-l recunoscu. Peisajul nu corespundea cu simbolurile de pe hartă, iar el ezita. În cele din urmă se gândi că ceva nu era în regulă; totul părea foarte straniu.

Depăşi un robot de teren, dar când se hotărî să întrebe pe cineva, nu mai zări pe nimeni. Un vehicul trecu, dar nu se opri.

Andrew rămase indecis: aştepta calm şi nemişcat pentru că, peste câmpuri, veneau spre el două fiinţe umane.

Se întoarse spre a-i întâmpina şi ei îşi schimbară direcţia în acelaşi scop. Cu câteva clipe în urmă mai vorbeau cu voce tare. Îi auzise. Acum însă, tăceau. Aveau privirea pe care Andrew o asocia de obicei cu nesiguranţa umană. Erau tineri, dar nu foarte tineri. Poate douăzeci, poate mai mult? Andrew nu ştiuse niciodată să aprecieze vârsta umană.

— Domnilor, vreţi să-mi descrieţi drumul până la biblioteca oraşului?

Unul dintre ei, cel mai înalt – pălăria-i grotescă îl făcea şi mai înalt – nu-i răspunse lui Andrew, ci se adresă celuilalt.

— E un robot.

Celălalt avea un nas butucănos şi pleoape umflate. Nici el nu se adresă lui Andrew, ci primului.

— Poartă haine.

Cel înalt pocni din degete.

— E robotul liber. Există un robot pe lângă casa bătrânului Martin, care nu e proprietatea nimănui. Altfel de ce ar purta haine?

— Întreabă-l, zise cel cu nasul.

— Eşti robotul Martin? întrebă înaltul.

— Sunt Andrew Martin, Domnule, îi răspunse.

— Bun. Dezbracă-te! Roboţii nu poartă haine. – Adăugă apoi către celălalt: Ce dezgustător! Uită-te la el!

Andrew ezita. Nu mai auzise un ordin pe un asemenea ton de multă vreme, aşa că circuitele Legii a Doua aproape i se blocară.

Înaltul mai repetă o dată.

— Dezbracă-ţi hainele! Îţi ordon!

Încet, Andrew începu să se dezbrace.

— Hai, aruncă-le, mai spuse cel înalt. Cel cu nasul mare adăugă şi el:

— Dacă nu aparţine nimănui, atunci ar putea fi la fel de bine al nostru sau al oricui...

— Oricum, îi răspunse înaltul, nu poate avea nimeni nici o obiecţie. Nu atentăm la proprietatea cuiva. Se întoarse apoi spre Andrew: Aşază-te în cap!

— Capul nu foloseşte la..., începu Andrew.

— E un ordin. Chiar dacă nu ştii, încearcă! Andrew ezită din nou, apoi se aplecă şi îşi aşeză creştetul capului pe pământ. Încercă să-şi ridice picioarele dar căzu greoi.

— Rămâi aşa, spuse înaltul, apoi adaugă către celălalt: îl putem desface bucăţele. Ai mai desfăcut până acum vreun robot?

— Ne va da voie?

— Păi cum poate să ne oprească?...

Într-adevăr, în nici un fel Andrew nu-i putea opri, mai ales dacă-i porunceau de o manieră evidentă. Legea a Doua, a supunerii, era mai importantă decât Legea a Treia, a instinctului de conservare. În orice caz, nu se putea apăra fără să le facă vreun rău, ori asta ar fi însemnat încălcarea Primei Legi. La acest gând, fiecare unitate mobilă se contractă uşor şi, aşa cum sta acolo întins pe jos, începu să tremure.

Înaltul se apropie şi-l împinse cu piciorul.

— E cam greu, spuse. Cred că avem nevoie de scule pentru treaba asta.

— Putem să-i ordonăm lui să se demonteze, îi veni o idee celui cu nasul mare. Ar fi nostim, să-l vedem la lucru...

— Grozav, aproba înaltul, gânditor, dar să-l luăm din drum. Dacă vine cineva...

Era însă prea târziu. Într-adevăr, venea cineva, şi acest cineva era chiar George. De unde stătea întins îi văzuse silueta maiestuoasă mai târziu. Iar fi plăcut să-i facă, cumva, semn, dar ultimul ordin era clar: rămâi aşa!

George începuse să alerge şi sosi la faţa locului răsuflând din greu. Cei doi tineri se dăduseră câţiva paşi înapoi, într-o aşteptare prudentă.

— Andrew, s-a întâmplat ceva? întrebă George îngrijorat.

— Sunt bine, George, îi răspunse acesta.

— Atunci ridică-te... Ce s-a întâmplat cu hainele?

— E robotul tău, gagiule? întrebă înaltul. George se întoarse brusc spre el.

— Nu e robotul nimănui. Ce s-a întâmplat aici?

— I-am cerut politicos să-şi dea jos hainele. Şi ce te bagi, dacă nu-i al tău?

George se întoarse din nou spre robot.

— Ce ţi-au făcut Andrew?

— Într-un fel sau altul, intenţia lor era să mă dezmembreze. Se pregăteau să mă ducă într-un loc mai ferit şi să-mi ordoneze să mă dezmembrez.

George privea la cei doi tineri în timp ce un tremur uşor punea stăpânire pe el. Aceştia rămăseseră pe loc. Zâmbeau.

Cel înalt spuse în bătaie de joc.

— Şi acum ce vrei să faci, grăsane? Vrei să ne ataci?

— Nu, n-am de gând, spuse George. Robotul acesta a trăit pe lângă familia mea mai mult de şaptezeci şi cinci de ani. Ne cunoaşte şi ne preţuieşte mai mult decât pe sine. Aşa că am să-i spun că atentaţi la viaţa mea şi că aţi plănuit să mă omorâţi. Şi am să-i cer să mă apere. Între

mine şi voi mă va alege, cu siguranţă, pe mine. Vreţi să ştiţi ce o să vi se întâmple când o să vă atace?

Cei doi se mai retraseră puţin; păreau neliniştiţi.

George spuse răspicat:

— Andrew, sunt în pericol să fiu vătămat de aceşti doi tineri. Du-te spre ei!

Andrew se îndreptă spre ei, dar tinerii nu mai aşteptară continuarea şi o rupseră la fugă.

— Gata, Andrew, linişteşte-te, spuse George. Era uşurat. Depăşise de mult vârsta la care să se poată încăiera cu cineva, darmite cu doi tineri.

— Nu le-aş fi putut face nimic, George. În plus, i-am văzut că nu intenţionau să te atace.

— Dar eu nu ţi-am ordonat să-i ataci. Pur şi simplu ţi-am spus să te îndrepţi spre ei. Restul l-a făcut propria lor frică.

— Cum pot să aibă teamă de roboţi?

— Este o boală a omenirii, una care n-a fost încă vindecată. Dar asta n-are importanţă acum. Ce dracu făceai pe aici, Andrew? Norocul tău a fost că ţi-am găsit însemnarea. Tocmai eram pe punctul de a mă întoarce înapoi, să închiriez un elicopter, când te-am văzut. Cum de ţi-a intrat în cap să mergi la bibliotecă? Ţi-aş fi adus eu oricâte cărţi ai fi dorit.

— Sunt un..., începu Andrew.

— Ştiu, ştiu, un robot liber. Dar ce vroiai tu, de fapt, cu biblioteca asta?

— Vroiam să ştiu mai multe despre fiinţa umană, despre lume, despre toate. Dar mai ales despre roboţi, George. Vreau să scriu o istorie a roboţilor.

George îi puse o mână pe umăr.

— Bine, bine. Hai acasă acum. Dar mai întâi ridică-ţi hainele. Ascultă, Andrew, există un milion de cărţi asupra roboticii şi toate includ istorii ale acestei ştiinţe. Lumea e saturată nu numai cu roboţi, dar şi cu informaţii despre roboţi.

Andrew îşi clătină capul, un gest omenesc pe care-l adoptase în ultima vreme.

— Nu o istorie a roboticii, George. O istorie a roboţilor. Scrisă de un robot. Vreau să explic ce cred roboţii despre perioada scursă de la data când cei dintâi dintre noi au fost lăsaţi sa muncească şi să trăiască pe Pământ.

George nu mai spuse nimic. Se mulţumi doar să ridice din sprâncene.

11

Micuţa Domnişoară tocmai îşi sărbătorea a optzecişitreia aniversare; nimic însă din comportamentul ei nu lăsa să se înţeleagă că energia sau îndârjirea i-ar fi diminuat. Se folosea de baston mai mult pentru a gesticula decât pentru a se sprijini în el.

Ascultase întâmplarea cu o indignare crescândă.

— George, dar este oribil! Cine erau huliganii aceia?

— Nu ştiu. Şi, de fapt, ce importanţă are? Până la urmă nu i-au făcut nici un rău.

— Dar puteau să-i facă. Tu eşti avocat George, şi dacă o duci bine, aceasta se datorează în întregime talentului lui Andrew. Banii pe care el i-a câştigat stau la baza a tot ce avem. Este simbolul continuităţii familiei noastre şi n-am să permit să fie tratat ca o marionetă.

— Şi ce-ai vrea să fac eu, minuni? întrebase George.

— Am spus că eşti avocat. N-ai auzit? Introdu o plângere şi forţează într-un fel Curtea Regională să declare drepturi pentru roboţi şi Legislatura să adopte legile necesare. Adu problema în faţa Curţii Mondiale, dacă e nevoie. Pentru că am să te urmăresc, George şi n-am să-ţi tolerez nicio ezitare.

Nu glumise defel, şi ceea ce începuse ca simplă preocupare de a îndepărta temerile unei doamne în vârstă, deveni o problemă interesantă, cu nenumărate ramificaţii legislative. Ca principal funcţionar al firmei Feingold şi Martin, George a schiţat strategia. Munca de amănunt a lăsat-o pe seama partenerilor mai tineri, dar mai ales pe seama fiului său, Paul, care devenise şi el membru al firmei, şi care raporta conştiincios despre mersul lucrurilor, aproape în fiecare zi, bunicii sale. Ea, în schimb, discuta zilnic cazul cu Andrew.

Andrew era şi el implicat profund. Munca la cartea sa asupra roboţilor fusese amânată şi iar amânată, pe măsură ce medita la argumentele legale şi, de mai multe ori, făcuse chiar sugestii foarte pertinente.

— George mi-a spus, în ziua când am fost atacat, că fiinţele umane s-au temut dintotdeauna de roboţi, remarcase Andrew odată. Atâta timp cât se mai tem, Curtea şi Legislatura nu vor înclina în favoarea roboţilor. N-ar fi mai bine să facem ceva pentru opinia publică?

Aşa că, în timp ce Paul păstrase cazul pe rol, George prelua activitatea cu publicul. Avea avantajul de a fi un funcţionar oficial, iar uneori mersese atât de departe încât să adopte moda cea nouă, acel soi de îmbrăcăminte mai largă pe care el o numea draperie.

Paul chiar glumea pe seama lui.

— Numai să nu urci şi pe scenă, tată! George îi răspundea întotdeauna iritat.

— Am să mă străduiesc, fiule.

O dată se adresase convenţiei anuale a editorilor de holoştiri, unde spusese:

„Dacă, în virtutea Legii a Doua, putem să-i cerem unui robot supunere nelimitată, în toate sensurile, cu excepţia desigur a nevătămării unei fiinţe umane, atunci orice om, oricare fiinţă umană, are o putere colosală asupra unui robot, asupra oricărui robot. Concret, de vreme ce Legea a Doua este mai importantă decât Legea a Treia, orice om poate utiliza legea supunerii pentru a depăşi legea autoconservării. El poate ordona oricărui robot să se autoavarieze, sau chiar să se autodistrugă, pentru orice motiv, sau chiar fără nici un motiv.

Este acest lucru corect? Am trata oare un animal în acest fel? Până şi un obiect neînsufleţit care ne-a folosit ar avea, cât de cit, dreptul la o consideraţie din partea noastră. Iar un robot nu este insensibil şi nici nu este un animai. El poate să gândească suficient pentru a vorbi cu noi, să

raţioneze alături de noi, sau să se joace cu noi. Dacă-i tratăm ca pe nişte prieteni – şi trebuie să lucrăm împreună cu ei – n-ar trebui oare să ie oferim şi fructele prieteniei şi beneficiile cooperării?

Dacă un om are dreptul de a da unui robot orice ordin care nu implică vătămarea unei fiinţe umane, atunci ar trebui să aibă cel puţin decenţa de a nu da niciodată un ordin care ar implica vătămarea robotului, în afară, desigur, de cazul când siguranţa omului cere neapărat acest lucru. O mare putere implică şi o mare responsabilitate şi dacă roboţii au trei legi care să-l protejeze pe om, ar fi prea mult să-i impunem omului o lege sau două care să-i protejeze pe roboţi?”

Andrew avusese dreptate. Bătălia pentru opinia publică fusese cheia pentru Curte şi Legislatură. În cele din urmă a fost adoptată o lege care stabilea situaţiile în care ordinele de vătămare a roboţilor erau interzise. Legea a fost dezbătută îndelung, iar pedepsele pentru violarea ei s-au dovedit total inadecvate. Principiul, însă, fusese legalizat. Adoptarea de către Curtea Mondială s-a făcut chiar în ziua când a murit Micuţa Domnişoară.

N-a fost o coincidenţă. În timpul ultimelor dezbateri, Micuţa Domnişoară se agăţase cu disperare de viaţă şi nu se liniştise decât atunci când auzise cuvântul „victorie”. Ultimul ei zâmbet a fost pentru Andrew, ca şi ultimele ei cuvinte: „Ai fost atât de bun cu noi, Andrew!”. A murit ţinându-i mâna în timp ce fiul său, soţia şi copiii rămăseseră respectuoşi în spatele lui.

12

Andrew aştepta liniştit robotul-recepţionist care dispăruse în birou. Recepţionistul ar fi putut utiliza holovideofonul dar, fără-ndoială, fusese perturbat de faptul că, în locul unei fiinţe umane, avea de-a face acum cu alt robot.

Andrew îşi trecu timpul meditând asupra semnificaţiei unor cuvinte – de pildă termenul „pilot”. Devenise el un termen metaforic, suficient de îndepărtat de sensul iniţial pentru a putea fi aplicat şi roboţilor – sau femeilor? Asemenea probleme îl frământau adesea de când lucra la cartea sa despre roboţi. Exerciţiul compunerii de propoziţii care să exprime toate complexităţile îi sporise fără-ncetare vocabularul.

Uneori, venea câte cineva în camera să-l privească. El nu încerca să ocolească privirea nimănui. Îl privea calm pe fiecare, până când vizitatorul îşi pleca ochii.

În fine, apăru Paul Martin. Andrew fusese surprins – sau în orice caz ar fi arătat surprins dacă ar fi putut să-şi exteriorizeze mai adecvat expresia feţei. Paul începuse să se fardeze – aşa era moda. Deşi asta îi întărea, într-un fel, liniile şterse ale figurii, lui Andrew nu-i plăcea. Descoperi atunci că dezaprobarea unei fiinţe umane nu-l neliniştea, peste măsură, atâta timp cât n-o exprima verbal. Putea eventual să-şi exprime în scris acest dezacord. Oricum, era pentru el o situaţie nouă.

— Intră, Andrew, şi scuză-mă că te-am făcut să aştepţi, dar era vorba de o lucrare ce nu suferea amânare. Intră. Ai spus că vrei să-mi vorbeşti, dar nu mi-aş fi închipuit că tu ai înţeles să ne-ntâlnim aici, în oraş.

— Dacă eşti ocupat, Paul, sunt pregătit să mai aştept.

Paul privise ecranul cu umbre schimbătoare de pe perete, care-i servea drept ceas, şi spusese:

— Pot să-mi fac puţin timp liber. Ai venit pe jos?

— Am închiriat un automobil.

— Şi n-ai avut nici un necaz? întrebă Paul cu oarecare nelinişte în glas.

— Nu, nici nu mă aşteptam la ceva. Drepturile mele sunt apărate de lege.

Paul arăta acum mult mai îngrijorat.

— Andrew ţi-am explicat că legea nu constrânge pe nimeni, mai ales în anumite situaţii. Şi dacă insişti să porţi haine, o să dai în cele din urmă de bucluc, ca atunci, prima dată...

— Dar şi singura dată, Paul. Îmi pare rău că eşti nemulţumit.

— Bine, s-o luăm altfel. Eşti acum virtual o legendă vie, Andrew, şi eşti prea valoros, în prea multe privinţe, pentru a avea dreptul să rişti în vreun fel. Dar apropo, cum stai cu cartea?

— Mă apropii de sfârşit, Paul. Editorul este foarte mulţumit.

— Grozav!

— Nu cred, însă, că mulţumirea vine de la conţinutul cărţii. Cred, mai degrabă, că se aşteaptă să vândă multe exemplare, fiind scrisă de un robot. Asta-l încântă cel mai mult.

— E şi el om, nu?

— Nu sunt nemulţumit. Lasă-l să vândă din ce motive vrea, de vreme ce asta înseamnă bani şi pot utiliza şi eu o parte din ei.

— Bunica ţi-a lăsat...

— Micuţa Domnişoară a fost generoasă cu mine şi sunt sigur că pot conta şi pe mai departe pe ajutorul familiei. Dar pentru pasul următor contez mai mult pe drepturile mele de autor.

— Şi care este pasul următor?

— Aş vrea să-l văd pe şeful Corporaţiei Roboţii Americani şi Oamenii Mecanici. Am încercat să aranjez eu întâlnirea, dar n-am fost în stare să ajung până la el. Corporaţia nu cooperează cu mine în scrierea acestei cărţi; aşa că, mă-nţelegi, nici n-am fost prea surprins.

Paul era vizibil amuzat.

— Cooperarea este ultimul lucru la care te poţi aştepta. N-au cooperat ei cu noi nici când am dat marea bătălie a drepturilor roboţilor. Ba dimpotrivă, şi îţi dai seama de ce... Dă-i drepturi unui robot şi oamenii n-or să mai vrea să-l cumpere...

— Cu toate acestea, spuse Andrew, dacă i-ai solicita tu, ai putea să-mi obţii o întrevedere.

— Nici eu nu sunt în relaţii mai bune cu ei, Andrew.

— Dar le-ai putea sugera faptul că, întâlnindu-se cu mine, ar evita o campanie dusă de Feingold şi Martin pentru întărirea drepturilor roboţilor.

— N-ar fi asta o minciună, Andrew?

— Ba da, Paul, dar eu n-o pot spune. De aceea am venit la tine.

— Aha, tu nu poţi minţi, dar mă poţi împinge pe mine s-o fac, nu-i aşa? Devii din ce în ce mai uman, Andrew.

13

N-a fost prea uşor de aranjat întâlnirea, chiar de către cineva cu reputaţia lui Paul, dar, în cele din urmă, audienţa a fost acceptată.

Când s-au întâlnit, preşedintele nu arăta prea fericit. Harley Smythe-Robertson, urmaş direct prin mama sa al fondatorului Corporaţiei (îşi adăugase numele de fată al mamei pentru a indica acest lucru), se apropia de vârsta pensionării. Întreaga viaţă şi-o dedicase problemei drepturilor roboţilor. Părul său cărunt era pomădat uşor spre creştet, dar faţa nu-i era fardată. Din când în când îi arunca lui Andrew priviri ostile.

Andrew începu discuţia.

— Domnule, cu aproape un secol în urmă, mi s-a spus de către Merton Mansky, de la această firmă, că matematica ce guvernează formarea reţelelor pozitronice ale creierelor era mult prea complicată pentru a permite altceva decât soluţii aproximative şi, în consecinţa, propriile mele capacităţi nu erau întru totul previzibile.

— Asta a fost cu un secol în urmă. – Smythe-Robertson ezită, apoi spuse rece: – Nu mai este cazul. Roboţii noştri sunt fabricaţi acum cu precizie şi minuţios pregătiţi pentru activitatea lor.

— Da, întări Paul. (Venise şi el, pentru a fi sigur că firma joacă corect, cum se exprimase el.) Cu rezultatul că recepţionerul meu trebuie ghidat ori de câte ori evenimentele depăşesc cât de cât convenţionalul...

— Aţi fi fost şi mai puţin mulţumit dacă s-ar fi apucat să improvizeze, spuse Smythe-Robertson.

— Deci nu mai fabricaţi roboţi ca mine, versatili şi adaptabili?

— Întocmai.

— Cercetările pe care le-am făcut în legătură cu acea carte a mea, spuse Andrew, mi-au relevat că sunt cel mai în vârstă robot în funcţiune.

— Cel mai vechi actualmente, spuse Smythe-Robertson, cel mai vechi care a existat vreodată şi cel mai vechi care va exista vreodată. Nici un robot nu mai este folosit după douăzeci şi cinci de ani. Sunt rechemaţi în fabrică şi înlocuiţi cu modele mai noi.

— Nici un robot, aşa cum sunt fabricaţi astăzi, nu mai este util după al douăzecilea an de funcţionare, spuse Paul, cu o notă de sarcasm în voce. Înseamnă că Andrew este excepţional din acest punct de vedere.

Andrew însă, urmărindu-şi planul pe care şi-l făcuse, continuă imperturbabil.

— Ca cel mai vechi robot din lume, şi cel mai versatil, nu sunt oare suficient de neobişnuit pentru a merita un tratament special din partea Companiei?

— Nicidecum, răspunse Smythe-Robertson, parcă şi mai rece. Particularitatea dumneavoastră este o ruşine pentru Companie. Dacă, din nefericire, nu aţi fi fost vândut, ci doar închiriat, de multa vreme aţi fi fost înlocuit.

— De fapt asta este problema, spuse Andrew. Sunt un robot liber şi, totodată, propriul meu stăpân. Aşadar vin la Dumneavoastră şi vă cer să mă înlocuiţi. N-o puteţi face fără consimţământul proprietarului. Astăzi acest considerent este eliminat prin condiţiile de închiriere, dar pe vremea mea nu exista aşa ceva.

Smythe-Robertson arăta în acelaşi timp uimit şi încurcat şi pentru o vreme se lăsă tăcerea. Andrew se pomeni că se uită la holograma de pe perete. Era masca mortuară a Susanei Calvin, sfânta patroană a tuturor roboticienilor. Murise de mai bine de două secole, dar lucrând la cartea sa, Andrew ajunsese să o cunoască atât de bine încât aproape că era convins că o întâlnise cândva aievea.

Într-un târziu, zâmbind, Smythe-Robertson întrebă:

— Cum pot să vă înlocuiesc pe Dumneavoastră cu Dumneavoastră? Dacă vă înlocuiesc ca robot, cum v-aş putea da un nou robot, de vreme ce prin simplul act al înlocuirii veţi înceta să mai existaţi?

— Dar nu-i greu, interveni Paul. Sediul personalităţii lui Andrew este creierul său pozitronic şi este singura parte ce nu poate fi înlocuită fără a se crea un nou robot. Creierul pozitronic, aşadar, este de fapt Andrew. Orice altă parte a corpului unui robot poate fi înlocuită fără să afecteze personalitatea acestuia, şi toate aceste părţi sunt în posesia creierului. Cu alte cuvinte, Andrew doreşte să-i daţi creierului său un nou corp de robot.

— Întocmai, spuse calm Andrew. Apoi se întoarse spre Smythe-Robertson: Aţi fabricat şi androizi, nu-i aşa? Roboţi care au aspectul exterior întocmai oamenilor, până şi în textura pielii?

— Da, am făcut. Lucrează perfect de bine în pielea lor sintetică şi cu tendoanele lor fibroase. Deşi, cu excepţia creierului, n-au nici o componentă din metal, sunt aproape la fel de rezistenţi ca şi roboţii metalici. Raportaţi la greutate, sunt chiar mai rezistenţi.

Paul părea interesat.

— N-am ştiut asta. Câţi sunt acum pe piaţă?

— Niciunul, răspunse Smythe-Robertson. Erau mult mai scumpi decât modelele din metal şi prospectarea pieţei ne-a arătat că nu vor fi acceptaţi. Semănau prea mult cu oamenii.

Andrew era impresionat.

— Presupun, însă, că firma îşi menţine serviciul de înlocuire, iar dacă da, atunci aş dori să vă cer să fiu înlocuit cu un robot organic, cu un android.

Paul, acum pe de-a-ntregul surprins, exclamă:

— Doamne sfinte!

Smythe-Robertson răspunse, însă, la fel de aspru.

— Imposibil!

— De ce este imposibil? îl întrebă Andrew. Aş plăti, desigur, orice preţ rezonabil.

— Nu fabricăm androizi.

— Aţi ales să nu fabricaţi androizi, interveni rapid Paul, şi nu e acelaşi lucru cu a nu putea să-i fabricaţi.

— Totuşi, răspunse Smythe-Robertson, fabricarea de androizi este împotriva gustului public.

— Nici o lege nu i se opune.

— Cu toate acestea nu fabricăm – şi nu vom fabrica….

Paul îşi drese glasul şi spuse:

— Domnule Smythe-Robertson, Andrew este un robot liber şi intră în sfera de competenţă a legii care garantează drepturile roboţilor. Sunteţi conştient de acest lucru?

— Foarte conştient.

— Acest robot, ca robot liber, a hotărât să poarte haine. Ca rezultat, a fost frecvent umilit de oameni fără minte, în ciuda legii care se opune umilirii roboţilor. E foarte greu să urmăreşti în justiţie vagi ofense care nu se încadrează în accepţiunile generale ale vinovăţiei.

— „Roboţii Americani” au înţeles asta încă de la început. Din nefericire nu şi firma tatălui Dumneavoastră.

— Tatăl meu a murit de mult, dar ceea ce înţeleg este faptul că ne aflăm în faţa unei ofense clare, cu ţintă precisă.

— Despre ce vorbiţi? întrebă Smythe-Robertson.

— Clientul meu, Andrew Martin – tocmai mi-a devenit client – este un robot liber care este îndreptăţit să ceară firmei „Roboţilor Americani şi Oamenii Mecanici” dreptul la înlocuire, pe care firma îl acordă oricui deţine un robot mai vechi de douăzeci şi cinci de ani. De fapt firma chiar insistă asupra acestor înlocuiri.

Paul zâmbea, complet destins.

— Creierul pozitronic al clientului meu, continuă el, este proprietarul corpului clientului meu – care este, cu siguranţă, trecut cu mult peste cei douăzeci şi cinci de ani.

Creierul pozitronic cere înlocuirea corpului şi se oferă să plătească, pentru un corp de android, considerat ca piesă de schimb, orice preţ rezonabil. Dacă-i refuzaţi cererea, clientul meu va continua să fie umilit şi noi, în consecinţă, vă vom urmări în justiţie. Deşi, în general, opinia publică n-ar susţine o asemenea pretenţie din partea unui robot, vreau să vă reamintesc că nici firma Dumneavoastră nu e prea populară. Chiar şi aceia care utilizează roboţii şi profită de pe urma lor sunt reticenţi. S-ar putea să fie o reminiscenţă de pe vremea când teama de roboţi era larg răspândită, sau poate doar resentimentele faţă de puterea şi bogăţia unei firme ce deţine monopolul mondial. Dar oricare ar fi cauzele, resentimentele există. Cred că veţi ajunge la concluzia că nu e de dorit să vă vedeţi confruntaţi cu o urmărire în justiţie, mai ales dacă ţineţi seama de faptul că Andrew este bogat şi, practic, nemuritor şi nimeni nu-l va împiedica să continue lupta la infinit.

Încet, încet, Smythe-Robertson se îmbujora.

— Încercaţi să-mi forţaţi mâna?

— Nu vă forţez nimic, spuse Paul. Dacă doriţi să refuzaţi clientului meu această cerere rezonabilă, puteţi s-o faceţi, iar noi vom pleca fără nici un alt cuvânt. Dar vă vom da în judecată, pentru că este dreptul nostru şi vă daţi seama că până la urmă veţi pierde.

— Păi...

— Văd că aţi început să fiţi rezonabil, spuse Paul. S-ar putea să mai ezitaţi, dar până la urmă o să-mi daţi dreptate. Şi aş vrea să vă mai asigur de ceva. Dacă în procesul de transferare a creierului pozitronic din corpul actual într-unul organic se întâmplă ceva, vreo vătămare cât de mică, atunci n-am să am linişte până n-am să dobor firma la pământ. Voi întreprinde absolut orice pentru a mobiliza opinia publică împotriva Corporaţiei dacă o singură reţea din entitatea de platină-iridiu a creierului pozitronic

este alterată. Se întoarse spre Andrew şi îl întrebă: Eşti de acord cu toate astea Andrew?

Andrew ezită aproape un minut. Înţelegea că trebuie să aprobe o minciună, un şantaj, o umilire pentru o fiinţă umană. Îşi făcu însă curaj pentru că nu era vorba de o vătămare fizică şi reuşi, în cele din urmă, să îngâne un „da” abia auzit.

14

Se simţea ca şi cum fusese construit din nou. Zile, săptămâni şi în cele din urmă, chiar luni întregi, Andrew nu se mai regăsea; chiar şi cele mai simple acţiuni erau ezitante.

Paul aproape turbase de furie.

— Te-au dereglat, Andrew. Trebuie să-i dăm în judecată!

Andrew vorbea foarte încet.

— Nu... trebuie. Nu vei putea niciodată să demonstrezi... ceva... ca i-i-i-i-...

— Intenţia criminală?

— Da. Apoi, devin... din ce în ce mai puternic, mai în regulă; de vină este tr-tr-tr...

— Tremurul?

— Trauma. Oricum, n-am mai păţit aşa ceva până acum...

Andrew îşi simţea creierul dinspre interior, aşa cum nimeni n-o putea face. Şi ştia că e bine, iar în timpul lunilor cât îi trebuiseră pentru a-şi coordona reacţiile pozitronice, cheltuise multe ore în faţa oglinzii.

Nu era prea omenească înfăţişarea lui. Figura îi era rigidă – prea rigidă – iar mişcările mult prea cumpănite. Îi lipseau nepăsarea, plutirea liberă a mişcărilor oamenilor, dar poate că toate acestea urmau să vină cu timpul. Acum, cel puţin se putea îmbrăca fără să mai pară ridicol.

Într-una din zile spuse:

— Aş vrea să mă apuc din nou de lucru. Paul izbucnise în râs.

— Asta înseamnă că te simţi bine. Ce-ai vrea să mai faci? O altă carte?

— Nu, îi răspunsese Andrew. Am trăit prea mult pentru ca o pasiune să pună stăpânire pe mine definitiv. A fost o

vreme când eram în primul rând artist, şi încă mă pot întoarce la ea. A fost o vreme când eram istoric, şi m-aş putea întoarce şi la asta. Acum, însă, aş vrea să devin robobiolog.

— Vrei să spui robopsiholog...

— Nicidecum. Robopsihologia ar implica studiul creierelor pozitronice, şi pe moment nu doresc asta. Un robobiolog, însă, cred eu, se ocupă cu funcţionarea corpului ataşat unui creier.

— Nu s-ar numi mai corect: robotician?

— Roboticianul are în vedere un corp metalic. Eu aş vrea să studiez corpul organic, umanoid, şi după câte ştiu sunt singurul care am un asemenea corp.

— Dar îţi restrângi astfel aria de cercetare, spuse Paul gânditor. Ca artist creaţia îţi aparţine, ca istoric ai de-a face cu roboţii, ca robobiolog vei avea de-a face numai cu tine însuţi.

Andrew dădu din cap.

— Aşa se pare.

Andrew trebuise să înceapă totul de la capăt pentru că nu ştia mai nimic despre biologie şi aproape nimic despre ştiinţe. Devenise o prezenţă familiară în biblioteci, unde, ore în şir, putea zăbovi în faţa indicatoarelor electronice. Arăta perfect normal în haine şi acei puţini care ştiau că era robot nu se amestecau în afacerile lui.

Construise un laborator într-o cameră pe care o adăugase căsuţei sale; îşi sporise mult biblioteca.

Anii au trecut. Într-una din zile Paul a venit în vizită pe la el şi i-a spus:

— Păcat că nu mai lucrezi la istoria roboţilor. Am înţeles că „Roboţii Americani” au adoptat acum o politică radical nouă.

Paul îmbătrânise şi ochii lui, prea slăbiţi, fuseseră înlocuiţi cu celule fotooptice. Într-un anume fel, se apropia astfel mai mult de Andrew.

— Ce-au făcut? întrebă Andrew.

— Fabrică computere centrale, adevărate creiere pozitronice gigantice, care pot comunica prin microunde cu zeci, până la mii de roboţi. Roboţii, însă, nu mai au creier deloc. Ei sunt, de fapt, membrele acestui creier gigantic, deşi cele două părţi sunt fizic separate.

— E mai eficient astfel?

— Aşa pretind „Roboţii Americani”. Înainte de a muri, Smythe-Robertson a stabilit noua direcţie şi sunt convins că asta are mare legătură cu tine. Sunt hotărâţi să nu mai fabrice roboţi care să le dea bătaia de cap pe care le-o dai tu, şi din această cauză separă creierul de corp. Creierul nu va avea un corp pe care să vrea să-l schimbe, iar corpul nu va avea un creier care să vrea ceva.

Paul continuă.

— E uluitoare, Andrew, influenţa pe care ai avut-o în istoria roboţilor. Preocupările tale artistice i-au determinat pe cei de la „Roboţii Americani” să facă roboţi specializaţi; libertatea ta a contribuit decisiv la stabilirea principiilor drepturilor roboţilor; insistenţa ta în a avea un corp de android i-a determinat să separe corpul de creier.

Andrew căzuse pe gânduri.

— Cred că până la urmă Corporaţia va produce un creier gigant care să controleze miliarde de corpuri robotice. În felul acesta, însă, toate ouăle vor fi puse în acelaşi coş. Periculos. Nu e bine deloc.

— Cred că ai dreptate, îi răspunse Paul, dar nu cred să se-ntâmple ceva, cel puţin în următorul secol, aşa că eu nu voi trăi să văd asta. De fapt, s-ar putea să nu apuc să văd nici anul viitor.

— Paul! exclamă Andrew şocat. Paul a ridicat din umeri.

— Oamenii sunt muritori, Andrew. Nu suntem ca tine. Deşi nu contează prea mult, este important să-ţi precizez ceva. Sunt ultimul dintre umanii familiei Martin. Banii mei

vor fi lăsaţi pe numele tău şi, pe cât se poate prevedea viitorul, vei fi asigurat din punct de vedere economic.

— Dar nu trebuie, spuse Andrew, anevoie. În toată această perioadă nu se putuse obişnui cu moartea celor din familia Martin.

— Să nu ne certăm. Aşa trebuie să fie. Spune-mi moi bine la ce lucrezi acum?

— Proiectez un sistem care să le permită androizilor – mie însumi – să-şi câştige energia din combustia hidrocarburilor, nu din pile atomice.

Paul ridică sprâncenele uimit.

— Deci vor respira şi vor mânca?

— Întocmai.

— Şi de când lucrezi în direcţia asta?

— Cam de multişor, dar cred că acum am pus la punct o cameră de combustie adecvată pentru asimilarea catalitică.

— Dar, Andrew, de ce? Pila atomică este infinit mai bună.

— În anumite privinţe, poate. Dar pila atomică nu este umană.

15

Durase ceva timp, dar timp Andrew avea. La început, nu dorise să întreprindă nimic până ce Paul nu se stinsese în pace. Cu moartea strănepotului Domnului, Andrew se simţea mult mai expus unei lumi ostile şi din această cauză era din ce în ce mai decis în hotărârea ce o luase.

De fapt, nu rămăsese cu totul singur. Chiar dacă omul murise, firma Feingold şi Martin trăia. Atât corporaţiile cât şi roboţii sunt mai puţin muritori decât oamenii…

Firma avea dispoziţiile ei şi le urma întocmai. Prin intermediul ei Andrew se bucura în continuare de bunăstare. În schimbul importantei rente anuale, Feingold şi Martin se implicase şi ea în aspectele legale ale noii camere de combustie. Dar când venise vremea ca Andrew să viziteze din nou corporaţia „Roboţii Americani”, o făcuse singur. O dată fusese cu Domnul şi o dată cu Paul. De data aceasta, a treia oară, era singur şi avea înfăţişare umană.

Firma „Roboţii Americani” se schimbase. Producţia de bază a uzinei se transferase pe o mare staţie orbitală, aşa cum era cazul cu din ce în ce mai multe industrii. Pământul însuşi devenise o imensă grădină cu o populaţie stabilizată la un miliard de oameni şi cam un sfert de miliard de roboţi cu creiere independente.

Directorul cercetărilor era Alvin Magdescu. Oacheş la faţă şi la păr, avea o barbă mică şi ascuţită şi, aşa cum cerea moda, nu purta nimic peste bust, cu excepţia unei diagonale din piele. În schimb, Andrew era bine acoperit după moda veche, veche de mai multe decenii.

Magdescu întinse mâna vizitatorului.

— Vă cunosc, desigur, şi sunt bucuros să vă-ntâlnesc. Sunteţi cel mai renumit produs al nostru şi păcat că

bătrânul Smythe-Robertson a fost atât de pornit împotriva dumneavoastră. Am fi putut realiza multe împreună...

— Încă mai puteţi, spuse Andrew.

— Nu, nu cred. Vremurile au trecut. Am avut roboţii aici pe Pământ mai mult de un secol, dar totul s-a schimbat. Acum au plecat din nou în spaţiu, iar cei care vor rămâne nu vor fi dotaţi cu creier.

— Dar am rămas şi eu şi voi rămâne în continuare pe Pământ.

— Adevărat, însă se pare că nu prea mai aveţi ceva în comun cu roboţii. Cu ce nouă cerere aţi venit acum?

— Vreau să devin şi mai puţin robot. De vreme ce sunt atât de organic, aş dori şi o sursă organică de energie. Am proiectul aici...

Magdescu nu se grăbea cu răsfoitul planurilor. La început, poate avusese intenţia să le frunzărească doar, dar acum devenea din ce în ce mai interesat. La un moment dat spuse:

— Este deosebit de ingenios. Cine le-a proiectat?

— Eu, replică Andrew.

Magdescu l-a privit cu atenţie mai multă vreme, apoi a spus:

— Asta înseamnă o schimbare majoră în corpul dumneavoastră, de fapt un experiment – un asemenea lucru nu s-a mai încercat niciodată. Nu vă sfătuiesc s-o faceţi. Rămâneţi aşa cum sunteţi.

Figura lui Andrew avea la dispoziţie mijloace limitate de expresie, dar agasarea reieşea clar din vocea lui.

— Doctore Magdescu, nu înţelegeţi esenţialul. Nu vă rămâne de ales decât să-mi satisfaceţi cererea. Dacă asemenea dispozitiv poate fi construit şi adaptat corpului meu, el poate fi adaptat şi corpului uman. Tendinţa de a prelungi viaţa omului prin proteze este deja evidentă. Şi nu există proteze mai bune, vă asigur, decât cele pe care le-am proiectat sau le voi proiecta eu.

Aşa cum ştiţi, prin intermediul firmei Feingold şi Martin, eu controlez patentele. Suntem perfect capabili să ne lansăm în afaceri şi singuri şi să dezvoltăm tot felul de proteze care, până la urmă, să confere oamenilor multe din însuşirile roboţilor. Afacerile dumneavoastră vor avea, însă, de suferit. Dacă, însă, mă operaţi acum, şi sunteţi de acord s-o faceţi şi în viitor în circumstanţe asemănătoare, veţi primi permisiunea să utilizaţi patentele şi să controlaţi atât tehnologia pentru roboţi cât şi pentru protezarea oamenilor. Desigur, nu se vor aplica pe scară largă decât după ce primele operaţii se vor dovedi complet satisfăcătoare... Şi numai după ce va fi trecut suficient de mult timp pentru a demonstra cu adevărat reuşita.

Punea condiţii severe unei fiinţe umane, dar Andrew simţea tot mai puţin inhibiţia Legii întâi. Învăţase să considere că ceea ce poate părea cruzime, se poate dovedi, pe termen lung, bunătate.

Magdescu era complet năucit.

— Nu sunt în măsură să decid asupra unor asemenea probleme. Este mai degrabă de resortul Corporaţiei şi asta va lua timp.

— Pot aştepta o perioadă rezonabilă, spuse Andrew, dar numai o perioadă rezonabilă. Se gândea cu satisfacţie că nici Paul n-ar fi obţinut mai mult.

16

A trecut, într-adevăr, o perioadă de timp rezonabilă şi operaţia s-a dovedit un succes.

— Eram foarte pornit împotriva operaţiei, Andrew, îi spusese Magdescu, dar nu din motivele la care probabil te gândeşti. Nu eram, în principiu, împotriva experimentului, dacă s-ar fi efectuat asupra altcuiva. Îmi era, însă, teamă să risc creierul tău pozitronic. Pentru că, vezi tu, ai reţeaua pozitronică conectată la o reţea pseudoneuronică şi ar fi fost dificil să salvăm intact creierul, dacă corpul s-ar fi deteriorat.

— Am avut deplină încredere în iscusinţa echipei de la „Roboţii Americani”, îi răspunse Andrew. Iar acum pot mânca.

— Foarte bine. Şi e bine să înghiţi din când în când şi ulei de măsline. Ar însemna o curăţire periodică a camerei de ardere, aşa cum ţi-am explicat. O chestie cam neplăcută, după câte-mi dau seama.

— Poate, dacă nu m-aş gândi să merg mai departe. Autocurăţirea nu este imposibilă. De fapt lucrez la un dispozitiv care să rezolve problema hranei solide ce poate conţine şi fracţiuni necombustibile, substanţe nedigerabile, ca să spun aşa, şi care vor trebui eliminate.

— Atunci ar trebui să proiectezi un anus.

— Sau un echivalent.

— Şi mai ce, Andrew...?

— Absolut orice.

— Şi organe genitale?

— În măsura în cale ele se încadrează în planul meu. Corpul meu este acum ca o pânză pe care intenţionez să pictez...

Magdescu aşteptă ca fraza să fie terminată şi când crezu că n-o să mai fie, o completă el.

— Un om?

— Vom vedea, îi răspunse Andrew.

— E o ambiţie măruntă, Andrew. Tu eşti mai perfect decât un om. Din momentul când ai optat să devii organic, ai început să cobori.

— Creierul meu n-a avut de suferit.

— Nu, n-a avut. Ţi-o garantez. Dar, Andrew, întreaga revoluţie în domeniul protezelor, declanşata de patentele tale, îţi poartă numele. Eşti recunoscut ca inventator şi onorat pentru asta, aşa cum de altfel şi trebuie. De ce vrei să mergi mai departe în acest joc cu propriul tău corp?

Andrew nu-i răspunse.

Onorurile nu întârziară. Acceptase să fie membru în mai multe societăţi distinse, inclusiv una care se devotase noii ştiinţe, pe care el o stabilise – robobiologia, dar care începuse să fie cunoscută sub numele de prostetică. La cea de-a o sută cincizecea aniversare a construcţiei sale, „Roboţii Americani” organizaseră un dineu oficial în onoarea sa. Dacă Andrew văzuse în asta o ironie a soartei, ţinuse ideea numai pentru el.

Alvin Magdescu, pensionar acum, venise în mod special pentru a prezida dineul. Avea nouăzeci şi patru de ani şi trăia numai datorită faptului că şi el avea proteze, printre altele, pentru ficat şi rinichi. Dineul îşi atinsese apogeul când Magdescu, după o scurtă şi emoţionantă cuvântare, ridicase paharul pentru a toasta pentru Robotul de un secol şi jumătate.

Andrew avea muşchii faciali astfel reproiectaţi încât putea exprima întreaga gamă a emoţiilor umane, dar, în timpul întregii ceremonii, rămăsese solemn şi pasiv. Nu-i plăcea să fie Robotul de un secol şi jumătate.

17

Prostetica l-a determinat pe Andrew să părăsească pentru o vreme Pământul. În deceniile care au urmat celebrării celei de-a o sută cincizecea aniversări, Luna devenise o lume mai pământească decât Pământul însuşi în toate aspectele, mai puţin, evident, atracţia gravitaţională; în oraşele ei subterane se adunase o populaţie foarte numeroasă. Aici, protezele trebuiau să ţină cont de atracţia gravitaţională mai redusă. Pentru a face adaptările necesare, Andrew şi-a petrecut cinci ani pe Lună, lucrând cu ortoprosteticienii locali. Când nu era de lucru, hoinărea printre populaţiile de roboţi care-l tratau cu servilitatea lor obişnuită faţă de om.

Revenise pe Pământul plictisitor şi liniştit, prin comparaţie, şi vizitase birourile lui Feingold şi Martin pentru a-şi anunţa întoarcerea. Asta surprinse pe Simon DeLong, preşedintele în exerciţiu al firmei.

— Ni se anunţase că revii... Andrew – aproape că voise să spună Domnule Martin – dar nu te aşteptam mai devreme de săptămâna viitoare.

— Nu mai aveam răbdare, spuse Andrew însufleţit. Era dornic să ajungă la subiect. Pe Lună, Simon, conduceam o echipă de cercetători formată din douăzeci de oameni de ştiinţă. Dădeam dispoziţii pe care nimeni nu le punea în discuţie. Roboţii de pe Lună mi se adresau ca unei fiinţe umane. De ce, atunci, să nu devin o fiinţă umană?

O undă de circumspecţie străbătu privirea lui DeLong.

— Dragul meu Andrew, aşa cum deja mi-ai explicat, eşti tratat ca un om, atât de roboţi cât şi de oameni. Eşti deci de facto o fiinţă umană.

— A fi de facto o fiinţă umană, nu este suficient. Vreau nu numai să fiu tratat astfel, dar vreau ca şi legal să fiu identificat ca atare. Aş vrea să devin o fiinţă umană de jure.

— Ei! asta este o altă problemă, spuse DeLong. Aici însă ne vom lovi de prejudecăţile omeneşti şi de faptul, de netăgăduit, că oricât de mult te-ai asemăna cu un om, nu eşti, de fapt, o fiinţă umană.

— În ce fel nu sunt? întrebă Andrew. Am înfăţişarea unui om şi organele echivalente cu cele ale oamenilor. Ele sunt, de fapt, identice cu protezele folosite de unii dintre ei. Am contribuit artistic, literar şi ştiinţific la cultura omenească la fel de mult ca oricare om în viaţă. Ce mi se poate cere mai mult?

— Eu unul n-aş mai cere nimic. Necazul este că, pentru a te defini ca o fiinţă umană, ne trebuie un act dat de Legislatura Mondială. Cinstit să fiu, nu cred că putem obţine aşa ceva.

— Cui, din această Legislatură, m-aş putea adresa?

— Poate Comitetului pentru Ştiinţă.

— Poţi să-mi aranjezi această întâlnire?

— Dar, Andrew, ce nevoie mai ai de un intermediar? Prin poziţia ta ai putea...

— Nu. Aranjeaz-o tu.

Andrew nici nu-şi dăduse seama că, de fapt, dă un ordin precis unei fiinţe umane. Se obişnuise de mult cu acest lucru, pe Lună.

— Vreau ca ei să-şi dea seama, continuă el, că firma Feingold şi Martin se află în spatele meu până la capăt.

— Atunci...

— Până la capăt, Simon. În aceşti o sută şaptezeci şi trei de ani am susţinut destul firma, într-un fel sau altul. Am fost îndatorat în trecut unora dintre membrii acestei firme. Nu mai e cazul acum, sau mai degrabă situaţia s-a inversat, aşa că vă cer să vă respectaţi obligaţiile.

— Am să fac tot ce pot, îi promisese DeLong.

18

Secretara Comitetului pentru Ştiinţă era o femeie şi provenea dintr-o regiune est-asiatică. Se numea Chee Li-hsing, iar veşmântul ei transparent – dar care acoperea prin strălucire ceea ce ea considera că trebuie acoperit – crea impresia că este înfăşurată în plastic.

— Împărtăşesc dorinţa dumneavoastră pentru depline drepturi omeneşti, îi spuse ea. A fost o vreme în istorie când anumite grupuri ale populaţiei umane au luptat pentru respectarea drepturilor omului. De fapt, ce drept aţi dori şi nu-l aveţi?

— Un lucru atât de simplu cum este dreptul la propria mea viaţă, declară Andrew. Un robot poate fi demontat oricând.

— Şi un om poate fi executat oricând.

— Execuţia urmează, însă, unui proces legal. Pentru dezmembrarea mea nu este nevoie de nimic Ajunge numai cuvântul autoritar al unui om. În plus... în plus... (Andrew încercase din răsputeri să nu dea impresia că pledează, dar expresia prea puţin mobilă a feţei şi intonaţiile contrafăcute ale vocii îl trădară.) Adevărul este că vreau să fiu un om. Am dorit acest lucru de-a lungul a şase generaţii de oameni.

Li-hsing ridică spre el o privire înţelegătoare.

— Legislatura poate adopta o lege care să vă declare unic, la fel de bine cum poate adopta o lege care să definească o statuie de piatră drept om. Şi într-un caz şi în celălalt posibilităţile sunt cât se poate de reale. Dar nu uitaţi că legiuitorii sunt şi ei oameni şi mai persistă încă acel element de suspiciune împotriva roboţilor.

— Chiar şi acum?

— Chiar şi acum. Toţi suntem de acord cu faptul că v-aţi câştigat preţul umanizării şi totuşi rămâne teama de a stabili un precedent nedorit.

— Ce precedent? Sunt singurul robot liber, singurul din categoria mea, şi nu va mai fi niciodată altul. Puteţi să-i consultaţi şi pe cei de la „Roboţii Americani”.

— Niciodată este un cuvânt mare, Andrew – sau, dacă preferaţi, Domnule Martin. Eu una v-aş acorda cu plăcere calitatea de om. Veţi vedea, însă, că majoritatea legiuitorilor nu vor fi atât de dornici să stabilească un precedent, indiferent cât de neînsemnat s-ar dovedi acesta. Deşi vă simpatizez, Domnule Martin, nu pot să vă dau speranţe. Totuşi...

Se aşeză încruntată; meditând.

— Totuşi, dacă lucrurile se precipită, s-ar putea crea un anumit sentiment de suspiciune, atât printre legiuitori cât şi în afara lor, legat de această problemă a dezmembrării de care vorbeaţi. Autodezmembrarea ar putea fi cea mai simplă cale de a rezolva această dilemă. Ţineţi cont de acest lucru înainte de a vă hotărî să acţionaţi.

Andrew rămânea, însă, ferm pe poziţie.

— Nu-şi va aminti nimeni de tehnicile prostetice, create în întregime de mine?

— S-ar putea să vă pară crud ce vă spun, dar răspunsul este: nu. Şi chiar dacă îşi vor aminti, o vor face împotriva dumneavoastră. Oamenii vor spune că aţi făcut totul numai pentru dumneavoastră. Se va zice că totul face parte dintr-o campanie de robotizare a fiinţelor umane, sau de umanizare a roboţilor, oricum, se vor scoate în evidenţă numai părţile negative. N-aţi făcut niciodată obiectul unei campanii politice de ură, Domnule Martin, dar vă avertizez că veţi fi obiectul unor calomnii, incredibile pentru mine sau pentru dumneavoastră, pe care mulţi le vor găsi însă, cât se poate de plauzibile. Domnule Martin, nu vă complicaţi existenţa!

Se ridică. Alături de Andrew, aşezat pe scaun, ea, în picioare, părea aproape un copil.

— Dacă mă decid să lupt pentru condiţia mea de om veţi fi de partea mea?

— Voi fi – în măsura în care voi putea. Dacă însă, la un moment dat, asemenea poziţie ar părea că-mi ameninţă viitorul politic, va trebui să vă abandonez. Oricum, nu este un subiect care să se apropie foarte mult de convingerile mele. Am încercat să fiu onestă cu dumneavoastră.

— Mulţumesc, şi nu vă cer mai mult. Intenţionez să lupt până la capăt, indiferent de consecinţe şi vă solicit sprijinul numai în măsura în care mi-l puteţi da.

19

N-a fost o luptă directă. Feingold şi Martin l-au sfătuit mai întâi să aibă răbdare şi Andrew obiectase, încruntat, că are o rezervă nesfârşită. Feingold şi Martin intraseră apoi într-o campanie pentru a delimita şi a restrânge aria luptei.

În prima fază au iniţiat o acţiune judiciară care făgăduia obligaţia indivizilor cu inimi artificiale de a plăti impozite, pe motiv că posesia unui organ robotic altera calitatea umană şi, în consecinţă, drepturile constituţionale ale fiinţelor umane. Au condus, apoi, lupta abil şi tenace, pierzând pas cu pas, dar întotdeauna în aşa fel încât au determinat ca decizia să fie cât mai cuprinzătoare posibil, pentru ca apoi să fie propusă şi Curţii Mondiale.

Fură necesari ani şi milioane de dolari. Când decizia finală a fost dată, DeLong iniţiase ceea ce s-a dovedit până la urmă celebrarea victoriei unui proces pierdut. Andrew era, desigur, prezent, cu această ocazie, în birourile companiei.

— Am realizat două lucruri, Andrew, spusese DeLong, şi amândouă sunt bune. Mai întâi am stabilit faptul că numărul părţilor artificiale dintr-un corp omenesc nu determină pierderea calităţii de fiinţă umană. În al doilea rând am angajat opinia publică în această chestiune în aşa fel încât să adere pătimaş de partea unei interpretări mai largi a condiţiei omului, de vreme ce nu există cineva care să nu spere într-o proteză, dacă aceasta îi prelungeşte viaţa.

— Şi credeţi că în aceste circumstanţe, Legislatura îmi va acorda calitatea de om? întrebă Andrew.

DeLong părea un pic încurcat.

— În privinţa asta nu prea sunt optimist. A rămas un singur organ pe care Curtea Mondială l-a utilizat drept

criteriu al omenescului. Oamenii au un creier organic, celular, iar roboţii unul pozitronic, de platină şi iridiu – cei care au, desigur, cum eşti tu. Vai, Andrew, nu mă privi astfel. Pentru a beneficia de decizia favorabilă a Curţii ne lipsesc actualmente cunoştinţele necesare copierii funcţiunilor unui creier celular în structuri artificiale suficient de apropiate de cele organice. Nici chiar tu, Andrew nu poţi face asta…

— Atunci ce putem face?

— Desigur, încercăm. Li-hsing, şi un număr din ce în ce mai mare de alţi legiuitori, vor fi de partea noastră. Iar preşedintele va vota, în cele din urmă, cu majoritatea.

— Avem deja o majoritate?

— Nu, suntem departe de aşa ceva. Dar o vom putea obţine dacă opinia publică va consimţi să extindă şi asupra ta această interpretare mai largă a condiţiei umane. E o şansă mică, trebuie să admit, şi dacă nu intenţionezi să te dai bătut, am putea încerca.

— N-am de gând să mă dau bătut.

20

Li-hsing era cu mult mai în vârstă decât fusese pe vremea când Andrew o întâlnise pentru prima oară. Veşmântul ei transparent dispăruse de mult. Părul era acum tuns scurt şi îmbrăcămintea tubulară. Andrew, însă, se ţinea încă, în limitele rezonabilului, de stilul de îmbrăcăminte care era la modă pe vremea când adoptase pentru prima oară acest obicei, cu mai mult de un secol în urmă.

— Am făcut şi noi ce-am putut, a admis Li-hsing. Vom încerca încă o dată, după prorogaţie, dar, ca să fiu sinceră, înfrângerea este sigură şi atunci va trebui să abandonăm totul. Cu toate eforturile mele recente n-am obţinut decât o înfrângere aproape sigură în viitoarea campanie pentru Congres.

— Ştiu, îi răspunse Andrew, şi acest lucru mă întristează. Îmi spuseseţi odată că mă veţi abandona dacă se va ajunge la aşa ceva. De ce n-aţi făcut-o?

— Ştii, m-am răzgândit. Oricum, o nouă alegere obţinută prin abandonarea ta, ar fi fost un preţ mult prea mare. Nu eram dispusă să-l plătesc. Şi aşa am fost în Legislatură mai bine de un sfert de secol. E destul.

— Şi nu mai există nici o cale să le schimbăm opiniile, Chee?

— Am schimbat tot ce se putea schimba. Restul – majoritatea – nu pot fi urniţi din antipatiile lor.

— Antipatia nu este un argument util pentru a vota într-un sens sau altul.

— Ştiu asta, Andrew, dar ei îşi ascund antipatia...

— Atunci ajungem tot la creier, spuse Andrew prudent. Trebuie însă lăsate lucrurile aici, la nivelul antitezei celulă-pozitron? Nu putem impune o definiţie funcţională? Trebuie

neapărat să spunem că un creier este făcut din cutare sau cutare lucru?... N-ar fi mai bine să spunem că un creier este cineva – ceva – capabil de un anumit nivel de raţiune?

— N-o să meargă, îi răspunse Li-hsing. Creierul tău este fabricat de om, creierul uman, nu. Creierul tău este construit, al lor se dezvoltă singur. Pentru orice făptură umană care intenţionează să menţină bariera dintre sine şi un robot, aceste diferenţe sunt ca un zid de oţel înalt de un kilometru şi tot atâta de lat.

— Dacă am putea ajunge la originea antipatiei lor, adevărata origine...

— După atâţia ani câţi ai tu, spuse Li-hsing tristă, încă mai încerci să-i înţelegi pe oameni. Sărmanul de tine, nu fi supărat... Robotul din tine te mână pe drumul ăsta...

— Nu ştiu ce să spun. Dacă m-aş putea hotărî...

21

Dacă se putea hotărî...

Ştia de mult că până la urmă trebuia să ajungă aici, la chirurg. Găsise unul cu suficientă îndemânare – un chirurg-robot, pentru că niciun chirurg uman n-ar fi fost mai nimerit, nici ca abilitate, nici ca intenţie.

Desigur, chirurgul n-ar fi făcut operaţia pe un om, aşa că Andrew, după ce amânase momentul deciziei, cu un zâmbet trist, ce reflecta pe deplin zbuciumul său interior, ocoli Legea întâi şi spuse:

— Şi eu sunt un robot.

Apoi adăugă ferm, aşa cum învăţase de la oameni să pronunţe cuvintele în ultimele decenii:

— Îţi ordon să execuţi această operaţie asupra mea!

În absenţa Legii întâi, un ordin atât de ferm care venea de la cineva ce semăna atât de mult cu un om, activase suficient Legea a Doua, pentru a i se conforma întocmai.

Simţământul de slăbiciune pe care Andrew îl resimţea era, desigur, pur imaginar. Se refăcuse după operaţie. Şi, cu toate acestea, se rezemă, cât mai lin posibil, de perete. Simţea că trebuie neapărat să se aşeze.

Li-hsing spuse:

— Votul final va fi săptămâna aceasta, Andrew. N-aş putea să-l mai întârzii, dar oricum, vom pierde. Asta e, Andrew.

— Vă sunt recunoscător pentru abilitatea dumneavoastră în tergiversări. Mi-a asigurat timpul de care am avut nevoie, şi am intrat şi eu în joc.

— În ce joc?, întrebă Li-hsing, profund îngrijorată.

— Nu vă puteam spune, nici dumneavoastră, nici chiar celor de la Feingold şi Martin. Eram sigur că voi fi oprit. Vedeţi, dacă la mijloc este creierul, diferenţa cea mai mare

o conferă nemurirea. Cui îi pasă de felul cum este creierul, cum e construit sau cum e format? Ceea ce contează este că celulele creierului uman mor, trebuie să moară. Chiar dacă celelalte organe sunt întreţinute sau înlocuite, celulele creierului nu se pot înlocui fără să se schimbe şi astfel să se ucidă personalitatea. Ele trebuie să moară până la urmă.

Reţeaua mea pozitronică durează de aproape două secole fără vreo schimbare perceptibilă, şi ar mai putea dura secole de-a rândul. Nu aceasta este bariera fundamentală. Oamenii pot tolera un robot nemuritor, pentru că nu contează cât poate dăinui o maşină, dar nu pot tolera o fiinţă umană nemuritoare, de vreme ce condiţia lor de muritori poate fi îndurată numai atâta timp cât ea este universală. Şi din aceste motive nu vor să mă facă om.

— Unde vrei să ajungi, Andrew? întrebă Li-hsing.

— Am rezolvat această problemă. Cu decenii în urmă creierul meu pozitronic a fost conectat cu nervi organici. Acum, o ultimă operaţie a aranjat această legătură în aşa fel încât treptat, treptat, să mi se scurgă potenţialul din reţea.

Pentru o clipă, pe figura uşor ridată a lui Li-hsing nu se văzu nici o expresie. Apoi buzele i se crispară într-un rictus.

— Vrei să spui că ai aranjat să mori, Andrew? Nu se poate. Asta ar viola Legea a Treia.

— Nu, îi răspunse Andrew. Am avut de ales între moartea trupului şi moartea aspiraţiilor şi dorinţelor mele. Legea a Treia ar fi fost violată dacă aş fi lăsat trupul să trăiască cu preţul unei morţi mai mari.

Li-hsing îi prinse braţul ca şi cum s-ar fi pregătit să-l zgâlţâie, dar se stăpâni.

— Andrew, n-are rost! Restaurează legăturile...

— Nu se mai poate. Au fost deteriorate mult prea mult. Mai am un an de trăit, în jur de un an. Voi rezista până la cea de-a doua suta aniversare a construcţiei mele. Nu m-am putut abţine să nu-mi aranjez asta.

— Dar ce-ai obţinut?... Andrew, eşti un prost. Merită sacrificiul?

— Dacă asta îmi aduce condiţia umană, atunci merită. Dacă nu, va aduce un sfârşit chinurilor mele. Merită şi asta.

Apoi, Li-hsing făcuse ceea ce avea s-o uimească şi pe ea. Încet, începuse să plângă.

22

Ciudat, dar această din urmă acţiune captase imaginaţia întregii lumi. Tot ce făcuse până atunci Andrew nu-i influenţase prea mult. Dar faptul că acceptase în cele din urmă chiar şi moartea pentru a deveni om, era un sacrificiu mult prea mare pentru a fi respins.

Ceremonia finală a fost deliberat programată să coincidă cu cea de-a doua sută aniversare. Legea care să dea expresie voinţei populare urma să fie semnată de însuşi preşedintele Terrei. Ceremonia se putea urmări atât în reţeaua globală de televiziune cât şi pe Lună şi chiar de către coloniile de pe Marte.

Andrew stătea într-un scaun cu rotile. Mai putea să meargă, dar tremura prea tare.

Urmărit de întreaga omenire, Preşedintele Terrei spusese:

— Cu cincizeci de ani în urmă ai fost declarat Robotul de un secol şi jumătate, Andrew. După o pauză şi pe un ton mult mai solemn, continuă. Astăzi te declarăm, Andrew Martin, Omul Bicentenar.

Andrew, zâmbind, se ridică anevoie şi strânse mâna preşedintelui.

23

Andrew stătea întins şi gândurile i se ştergeau încet. Disperat, încerca să le prindă. Om! Era om!

Dorea ca acesta să-i fie ultimul gând. Vroia să se dizolve, să moară cu el.

Mai deschise o dată ochii şi pentru ultima oară o recunoscu pe Li-hsing, aşteptând solemn. Erau şi alţii acolo, mai mult umbre, umbre nedefinite. Numai Li-hsing se detaşa din acest cenuşiu profund.

Uşor, imperceptibil, şi-a ridicat mâna spre ea, şi, foarte slab, a simţit că i-o prinde.

Se stingea în ochii lui, odată cu scurgerea către neant a ultimului său gând. Dar înainte de a dispare complet, o ultimă amintire efemeră îi reveni în minte şi rămase acolo, în creierul sau pozitronic, până în clipa sfârşitului.

„Mică Domnişoară”, şopti încet, dar nu-l mai auzi nimeni.

***

Prin povestirile sale cu roboţi, dar mai cu seamă, prin acest Om Bicentenar (povestirea a apărut în 1976 şi a fost încununată, în anul următor, cu ambele premii majore ale domeniului – Hugo şi Nebula), Isaac Asimov a găsit mijlocul cel mai nimerit de a construi o inspirată alegorie asupra condiţiei umane. Pentru că robotul Andrew ilustrează cum nu se poate mai bine condiţia omului în stare să se ridice deasupra limitelor sale biologice, capabil să depăşească orice obstacol atunci când urmăreşte un ideal (să ne amintim că, deşi complet surd, Beethoven a continuat să compună, iar Renoir, paralizat, picta cu penelul legat de braţ).

Ca robot, Andrew avea şi el limitările lui, circumscrise, mai ales, de cele trei Legi ale roboticii. Iar apărarea propriei existenţe îi era chiar imperios cerută de Legea a Treia. Or, Andrew devine cu adevărat o fiinţă umană, nu prin faptul că alege să fie muritor ca şi oamenii, ci prin capacitatea sa de a se ridica, ca şi ei, deasupra limitărilor sale. Atunci când înţelege că idealurile pot fi puse mai presus decât viaţa...

O demonstraţie convingătoare că epitetul inuman nu se mai poate potrivi cu inteligenţa artificială.